

„Erotika je docela přirozená materiální záležitost – i slunéčka sedmitečná to dělají.“

Josef Škvorecký, exilová literatura

Obrázek: Josef Škvorecký

(27. září 1924 Náchod – 3. ledna 2012 Toronto) byl český spisovatel-prozaik, esejista, překladatel a exilový nakladatel, spolu s manželkou Zdenou Salivarovou zakladatel exilového nakladatelství '68 Publishers v Torontu. Patřil k nejvýznamnějším českým poválečným prozaikům.

Dětství prožil v **Náchodě**. Po maturitě na gymnáziu v Náchodě 1943 pracoval „**totálně nasazen**“ jako pomocný dělník. Na univerzitu mohl nastoupit až po skončení války, kdy byly vysoké školy zase otevřeny. Nejprve krátce studoval na lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze, pak 1946 přestoupil na **filozofickou fakultu – obor angličtina a filosofie**, absolvoval v roce 1949. Na umístěnkou působil jako **učitel** na středních školách. Roku 1951 získal **doktorát** (prací Thomas Paine a jeho vztah k dnešku). Po návratu z vojenské služby 1953 nastoupil jako **redaktor** angloamerické redakce **Státního nakladatelství krásné literatury a umění** (SNKLU, pozdější Odeon). V roce 1956 nastoupil jako redaktor dvouměsíčníku Světová literatura, v letech 1957-1958 jako zástupce šéfredaktora. Po **politickém skandálu** následujícím vydání jeho prvního románu **Zbabělci** roku 1958 musel redakci opustit, ale mohl se vrátit do angloamerického oddělení SNKLU.

V roce 1958 se oženil se svou přítelkyní **Zdenou Salivarovou**. Spisovatelem z povolání se stal roku 1963. V roce 1969 odjel do **USA**, kde přednášel na

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

univerzitě. Po zastavení příprav vydání knihy **Tankový prapor** v Československu se spolu s manželkou Zdenou rozhodl zůstat v exilu a usadil se v **Torontu**, kde mu byla nabídnuta **profesura**. V letech 1969-1990 na tamější **univerzitě** vyučoval – vedl kurz současného českého divadla a filmu, kurzy anglické a americké literatury, kurzy tvůrčího psaní, také vyučoval dějiny a teorii filmu. Od sedmdesátých let pohostinsky přednášel na mnoha severoamerických univerzitách. V roce 1971 společně s manželkou Zdenou založil nakladatelství **'68 Publishers**, které se zařadilo mezi přední československá, nejen **exilová, nakladatelství**. V něm do počátku 90. let vydával české exilové autory a v Československu zakázaná díla (do roku 1993 vyšlo celkem **227 titulů**). V roce 1978 byl společně se svojí ženou **zbaven československého státního občanství**. Jeho dílo bylo přeloženo do mnoha jazyků, od konce 70. let se těší značného ohlasu zejména v Severní Americe. V roce 1980 mu byla na Oklahomské univerzitě udělena Neustadtská mezinárodní cena za literaturu. Roku 1990 byl společně se Zdenou Salivarovou poctěn Řádem Bílého lva za zásluhy o českou literaturu ve světě.

Doplňte:

Josef Škvorecký se narodil v.....Od roku 1965 byl redaktorem
.....; roku 1963 se
stal..... V roce 1969 s manželkou
..... emigrovali do....., kde založili exilové
nakladatelství.....V zahraničí Josef Škvorecký
.....

DÍLO:

- **Zbabělci** (1948 – 1949, v Československu vydáno v roce 1958, román o období konce války v autorově rodném Náchodě očima „jazzového hejska“ Dannyho Smiřického, kritizuje předstírané vlastenectví místní honorace, usiluje o depatetizaci této doby; druhé vydání 1964)
- **Konec nylonového věku** (1950, v Československu vydáno v roce 1968, novela z období po únoru 1948)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

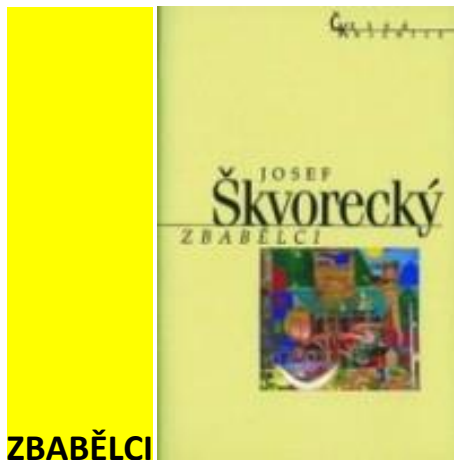
- **Tankový prapor** (1954, vydáno 1971 v Torontu a 1990 v Praze, satirický a groteskní román o vojenské službě v 50. letech)
- **Sedmiramenný svícen** (1964, soubor povídek, primárně s židovskou tematikou)
- **Legenda Emöke** (1963, lyrická novela, příběh lásky, vliv Williama Faulknera)
- **Lviče** (1969, román s detektivní zápletkou z pražského uměleckého prostředí 60. let)
- **Mirákl** (1972 v Torontu a 1991 v Praze, Danny jako účastník politických událostí 50. i 60. let, včetně motivu deziluze z událostí Pražského jara 1968)
- **Prima sezóna** (1975 v Torontu a 1990 v Praze, Danny jako septimán, autor vzpomíná na dobu svého mládí)
- **Příběh inženýra lidských duší** (Engineer of Human Souls, 1977 v Torontu, 2. vydání 1989 rovněž v Torontu, rozsáhlý, mnohvrstevný román, vypráví opět příběh Dannyho, tentokrát jako univerzitního profesora v Torontu, děj prokládán mnoha vzpomínkami a myšlenkovými asociacemi, navazuje na Mirákl)

Spojte charakteristiku díla se správným názvem:

- román věnující se tzv. číhošťskému zázraku
- román s tématem emigrace
- Danny Smiřický prožívá první lásky
- román líčící vojenskou službu
- román z konce války
- soubor povídek s židovskou tematikou

- Zbabělci
- Tankový prapor
- Prima sezóna
- Příběh inženýra lidských duší
- Mirákl
- Sedmiramenný svícen

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

(1958)

PÁTEK 4. V. 1945

Seděli jsme v Port Arthuru a Benno řekl: „Tak revoluce se vodkládá na neurčito.“

„Jo,“ řekl jsem a strčil jsem si plátek do úst. „Z technickejšch důvodů, ne?“ Bambusový plátek chutnal jako vždycky příjemně. Hrál jsem na tenora taky z toho důvodu, že se tak příjemně cucal. Nejenom z toho důvodu. Člověk při hraní pěkně slyšel to bzučení. Zaznívalo v lebce, hezky pevně a kulatě a ušlechtilé, a bylo to moc velké blaho, hrát na tenor. Tak taky z toho důvodu jsem na něj hrál.

Benno sundal klobouk a pověsil ho na věšák nad Helenu. Kufřík s trumpetou položil na stůl a vytáhl trumpetu.

„Áno, z technickejšch důvodů,“ řekl. „Nemaj dost zbraní a odvahy a je tady eště moc Němců.“

„Vůbec je to blbost,“ řekl Fonda. „Ať je každěj rád, že to doposavad de tak hladce.“

„Jenže vono to moc hladce nejde,“ řekl Benno. „Jak to?“

Benno povytáhl obočí, nastrčil nátrubek do trumpety a přimáčkli si ji na svoje habsburské pysky. Fonda na něj hleděl s pootevřenou hubou a čekal. Benno foukl do trumpety a zahýbal písty. Vytáhl ještě víc obočí a neříkal nic.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Chtěl Fondu napnout. Fonda byl vždycky hrozný prchlivec a všechno ho popudilo.

„Jak to," řekl naléhavě. „Co nejde hladce?"

Benno zatroubil rozložený akord a zaznělo to tvrdě a velmi jistě, takže ze mě spadla starost, jestli snad Benno v koncentráku neztratil tón. Neztratil ho. Rozhodně ne. Už z tohohle jednoho akordu bylo jasné, že ne.

„Včera se to mazalo v Chodově," řekl a vyšrouboval jeden píst.

„Co se mazalo?"

„Někdo se vožral a vystrčil vlajku a lidi šli vodzbrojovat Němce." Benno plivl na píst a strčil ho zpátky.

„A co se stalo?" naléhal Fonda.

„Němci se prostě nedali vodzbrojit."

„Přišel někdo vo hubu?" zeptal se Harýk.

„Jo," řekl Benno lakonicky. „Kolik?" „Asi čtyry."

„Jak to víš?"

„Fotr tam byl ráno se Šabatou."

„A jak to tam vypadá?"

„Klid a všichni sou vosprchovaný."

„Němci tam zůstali?"

„Jo."

„Sakra," řekl Harýk. „A jaks to myslel prve?" „Co?"

„S tím, že se revoluce vodkládá?"

„No, starej Weiss chtěl dnes provést převrat, kterej měli smluvenej s Chodovem a s Rohnicí, ale dyž to tam prasklo dřív, tak toho nechali."

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„A jak víš tohle, čeče," řekl Fonda.

„Taky vod fotra. Fotr je v nějakým národním vejboru nebo v čem."

„Nevěřte mu," řekla Helena. „On jenom šíří paniku. Beníku, běž si sednout a hraj!"

(...)

„Dáme si to eště znova," řekl jenom, počkal na ticho, zaklepal a začali jsme znovu. Tehda jsme si ještě většinou netroufli na improvizaci a vykoukávali jsme většinu fláků z not. Ale orchestr jsme měli prima. Rozhodně lepší než kdo jiný široko daleko. Docela prima bobcrosbyovský dixieland jsme měli, jenom basa nám hrála blbě. Ale na štěstí zas hrála potichu, a tak to tolik nevadilo. Já uměl svůj part nazpaměť. Zavřel jsem oči a pohrával jsem si s klapkami saxofonu. Chtělo se mi zas začít snít, jako vždycky, protože snění jsem měl v povaze od nepaměti. Přesně řečeno, asi od kvarty. Tenkrát jsem se zamiloval do Judy Garlandové a tenkrát to začalo. To myšlení na sebe a na ni, a hlavně na sebe, co by bylo, kdyby, a obyčejně to bylo tak pěkné myšlení, že mi skoro stačilo. Docela jsem si někdy byl vědom, že je lepší myslet na to než být v tom, aspoň po mnoha stránkách. A tak jsem začal zase snít. Bylo to hrozně příjemné, hrát na saxofon, když člověk měl už song, který se hrál, v krvi a snil při tom se zavřenýma očima. V lebce mi znělo synkopické bzučení a myslel jsem na Irenu, vlastně na sebe, jak ji miluju a jak by to bylo být s ní, a zas to bylo takhle lepší než být s ní doopravdy a nevědět o čem mluvit a tak. Takhle jsem nemusel vůbec mluvit, anebo jen něco říct a pak si to nechat vyznět v myšlenkách a ve fantazii a nemyslet ani na nic určitého, jen tak vůbec na Irenu. Měla být revoluce a bylo to příjemné taky na to myslet. A mít napsanou závěť, jako já jsem měl. Že jsem v životě nikoho nemiloval, jenom Irenu, a že nechci na světě nic, jenom to, aby teď, když čte tyto řádky, věděla, že všechno, co jsem dělal a žil, mělo význam jen proto, že jsem si to všechno nějak spojoval s ní, že jsem žil a umřel jen pro ni a že jsem ji miloval. Hlavně minulý čas byl dobrý. Ale i to všechno. I to „tyto řádky" i to, že jsem „v životě nikoho nemiloval" a že „nechci na světě nic". Takováhle slova, svět, život a tak, zněla moc prima. Měla efekt. A když jsem to vzal poctivě, bylo dobré i to, že jsem Irenu miloval a že ona chodila se Zdeňkem, i to, že bylo lepší, že jsem moh jen snít a psát milostné testamenty. A i to by bylo dobré, kdybych s ní doopravdy chodil. Všechno bylo dobré. Úplně všechno. Vlastně nebylo nic špatné na světě.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Benno," řekl Lexa, když jsme skončili. „Tys v koncentráku přehrával, přiznej se. Máš blues jak Armstrong."

(...)

Úkoly pro práci s textem v hodině

1. Autor nazval svůj román Zbabělci - *koho tím myslel?*
2. *Charakterizujte vypravěče románu.*
3. Román vyniká přirozenými dialogy. *Čím toho autor docílil?*
4. *Josef Škvorecký přiznává, že jeho velkým vzorem byl Hemingway. Vidíte podobnost ve stylu obou autorů?*

2. ukázka:

Stiskl jsem jí ruku a polkl jsem. Polkl jsem tak, aby se mi hodně zahýbal ohryzek, a zachvěl jsem se koutky očních víček. Sklonila trochu hlavu k jednomu rameni a orosila si oči. Stiskl jsem jí ruku.

„Oukej, Ireno, já vim. Nedá se nic dělat."

„Ale nezlobíš se, vid'?"

„Ne."

„Nesmíš se zlobit."

„Já nebudu. Já dělám něco docela jinýho."

„A co?"

„Miluju tě," řekl jsem. Vytáhla svojí ruku z mojí a vyměnila si

úsměv.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Ty -,“ řekla.

„Miluju tě hrozně.“

„To je dobře.“

„Miluju tě a zbožňuju tě a toužím po tobě.“

Irena se zasmála. Pak pravila změněným tónem: „Šetři si trochu energii, Danny. Třeba ji budeš ještě potřebovat jinde.“

Viděl jsem do ní. Viděl jsem, že ji to těší. Ach, já ji znal. Lichotilo jí, když jí to člověk pořád opakoval. Musel to být pěkný pocit, když člověka někdo miloval. Ale byl to taky docela pěkný pocit být zamilovaný. Tak jsem byl tedy zamilovaný.

Úkoly pro práci s textem v hodině

1. *Jak byste na základě ukázky charakterizovali Dannyho lásku k Ireně?*
2. *Vypište z textu všechny hovorové výrazy. Jakou mají funkci?*
3. *Zkuste text přepsat do spisovné češtiny. Jak se pak změní jeho vyznění?*

Zjistěte.....

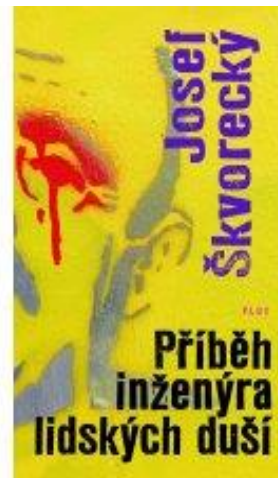
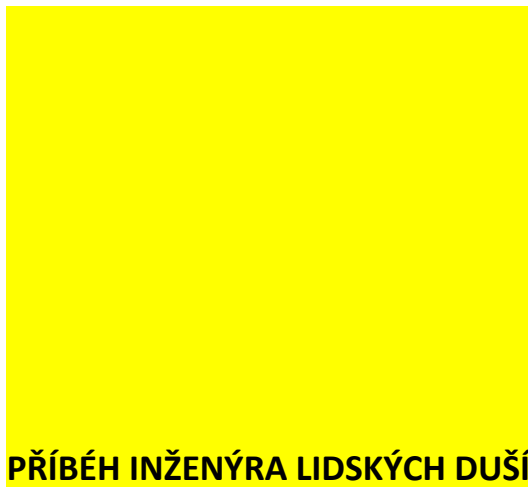
Proč směl román Zbabělci vyjít až v roce 1958, přestože vznikl už v druhé polovině čtyřicátých let? Čím poté vyvolal ostrou reakci komunistického režimu?

Podívejte se na ukázky z filmu Tankový prapor:

<http://www.youtube.com/watch?v=lyPM62SZGI8>

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

(Engineer of Human Souls, 1977 v Torontu, 2. vydání 1989 rovněž v Torontu)

Moje známost s Milanem málem začala průšvihem a není vůbec vyloučeno, že průšvihem skončí. Po sedmi letech na Západě člověk odvykne užitečné vlastnosti, pro niž prezident Gottwald vryl do podvědomí národa termín bdělost a ostražitost. Když jsem se toho dne pozdě odpoledne vrátil z koleje domů, vyřídil mi telefonní lokaj český vzkaz.

(...)

„Tady Novák. Já - já bych byl velice rád, dybych - s váma moh mluvit. Sem - tady na pár dní a bydlím v hotelu Hiltón... Prosím vás - dyž budete tak laskavej - zavolejte mě... když... tak... na shledanou.“

Číslo pokoje nevedl. To mohlo být samozřejmé, kdyby volal z hostince U Iva ve Zdicích, ale protože se chtěl se mnou spojit z jednoho ze čtyř set sedmdesáti pokojů hotelu Hilton, mělo mi to něco napovědět.

(...)

Vytočil jsem tedy číslo hotelu Hilton a požádal recepčního, aby mi dal Mr. Novačka. Chvíli to trvalo, pak: „Room 3316, sir.“ Slyšel jsem vyzvánět telefon ve třicátém třetím poschodí, nikdo jej nebral. Vyzvánění přerušil recepční: „I'm sorry, there's no answer, sir.“

(...)

Když jsem se vrátil, zvoní telefon. „Haló?“

„Jo - tady Novák.“

„Dobrý den.“

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Čekal jsem, co má Novák na srdci. On zřejmě taky. Pořád mi nic nedocházelo. Po delší pauze řekl rozpačitě: „Vy - jste mě volal? Měl jsem u klíče vzkaz - ?”

„Ano. Já tu měl vzkaz od vás.”

„Ode mě?”

„Šůr. Pan Novák, hotel Hilton.”

„Ale - já vás nevolal -” pak rychle, s absurdní pražskou úctou, ale zase mi nic nedošlo: „Já vás přirozeně znám, pane Smiřický. Četl jsem všechny vaše knihy - i ty, co jste vydal až v exilu. U nás to jde z ruky do ruky. Lidi si to i opisují -”(...)

„Tak vy jste mě nevolal?” (...)

„Jo počkejte, Mistře - to bude omyl! On s náma přijel ještě jeden Novák. Ten je myslím z Prahy. Já ho neznám, ale já ho můžu opatrně oťukat -”(...)
Mluvil patolízalsky; s nevěrohodnou úctou k hrdinům pera: „Byl jsem moc rád, Mistře, že jsem s vámi mohl (...)hovořit. A - prosím vás, (...) - dělejte to tak dál. Je toho doma moc zapotřebí!”

Zavěsil jsem. Ruce se mi třásly. Vrátil jsem se do starých časů a do klasického dilematu lidových demokracií.

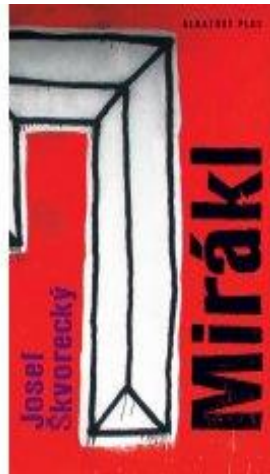
Je fízl Novák číslo jedna (ten, co mi nechal vzkaz), nebo Novák číslo dvě (který omylem dostal můj protivzkaz)? O důvodu, proč a jak mě má ten první - je-li fízl - fízlovat, jsem neuvažoval. Dávno jsem došel k názoru, že informátoři StB provozují vlastně jakousi variantu lartpouarlartismu.

Zkráceno

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *Jak je v ukázce zachycen rozdíl mezi životem v demokracii a v diktatuře?*
2. *Čeho a proč se vlastně vypravěč bojí, když žije ve svobodné zemi?*
3. *Jakou funkci má v textu používání angličtiny?*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

(vyšlo 1972 v Torontu a 1991 v Praze)

„Heleď, profásku, čets vo tom Milanu Strakovi?“

Miloši Strakovi," opravil jsem ji. Případ pokrokového žalobníka nedávno citovala ve sborovně Milada Marešová.

„No prostě ten vzornej pionýr. Tak já dyž sem posledně přišla na katechismus, velebnej pán seděl za stolem a čet nákej časák a kroutil hlavou. A dyž mě viděl, povídá: ‚Slečno Kožíšková, tady čtu, to se rozum vzpírá uvěřit. Nějaký Miloš Straka, (...) mladý chlapec - píšou, že je mu deset let, a on, slečno Kožíšková, představte si, udal vlastního otce, že poslouchá zahraniční rozhlas! Takovejch uličníků je víc,‘ řekla sem. A von: ‚Inu, snad. O to by nebylo. Sem tam se vždycky najde nehodné dítě. Ale oni to tady, slečno Kožíšková, oni to tady dávají dětem z a v z o r! V novinách, slečno Kožíšková! Prý je to český Bertík Morozov (...).‘ Ty to víš, kdo to je Bertík Morozov, profásku?“

„Pavlík Morozov," řekl jsem. „Takovej sovětskej Frydolín. Prásk vlastního tátu, že chtěl zabít nákýho bolševickýho komisaře nebo koho. Tak ho kulaci voddělali.“

„(...) Jenže ten Straka jedině poslouchal Hlas Ameriky.“

„ Aplikujem zkušenosti velkého Sovětského svazu na naše malý český poměry," řekl jsem.

„Stejně - bůhví jak to bylo s tím Bertíkem Morozovem.“

„ Pavlíkem.“

„Tak Pavlíkem. Třeba měl na fotra vztek, že ho třeba fotr řezal, tak si to na něj vymyslel.“

„Tohle, prosim tě, nikde nevykládej!" zděsil jsem se (...)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Pavlík Morozov je v kremelský martyrologii!“

Zkráceno

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *V čem spočívala absurdita komunistického režimu v Československu? Doložte z vyznění ukázky.*
2. *Slovo **martyr** znamená mučedník. Jakým způsobem sovětská vláda sídlící v moskevském Kremlu „vyráběla“ kremelské mučedníky?*
3. *Co znamená slovo **mirákl**?*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

POJMY:

samizdat Myšlenkou samizdatu bylo vydávat alespoň malé množství výtisků, obvykle psaných přes průklepový papír na psacím stroji, případně použitím jakýchkoli rozmnožovacích prostředků, které byly k dispozici. Každý čtenář byl povzbuzován, aby tiskovinu opsal, nebo jakýmkoli způsobem rozmnožil a poskytl dále. Jedním z projevů cenzury totiž bylo odepření přístupu k rozmnožovací technice. Například v Československu (do poloviny šedesátých let) podléhalo povolení i pouhé vlastnictví psacího stroje. Ve všech komunistických zemích byl přísně kontrolován přístup k cyklostylům, kopírkám i další podobné technice.

První edice začaly vznikat už na samém počátku 70. let 20. století. Mezi nejvýznamnější patřila **Petlice Ludvíka Vaculíka**, vynikající edičním programem i vzornou redakční úpravou. Svá díla zde zveřejňovali víceméně všichni členové disentu, vycházela poezie, práce prozaické, dramatické i filozofické. Důležitá byla i edice **Expedice manželů Havlových**. Od osmdesátých let se k samizdatové literatuře přidaly literární časopisy, věnující prostor spřízněným autorům i odborné kritice. Mezi nejdůležitější patřil **Kritický sborník, Obsah, Host, Akord, Vokno** a ke konci osmdesátých let **Revolver Revue**.

Vydavatelé Samizdatu často spolupracovali s **exilovými** vydavateli tak, že po prvním samizdatovém vydání bylo dílo vydáno a vytisknuto profesionálně v zahraničí a za železnou oponu pašováno.

Jaká znáš exilová nakladatelství?